

УДК 94:330(338)«14/16»

**БОРОШНОМЕЛЬНИЙ ПРОМИСЕЛ ПОДІЛЛЯ
НАПРИКІНЦІ XIV – ПЕРША ПОЛОВИНА
XVII СТ.****FLOUR MILLS IN PODOLIA AT THE END
OF XIV – THE FIRST HALF OF THE XVII CENTURY**

Войнаровський А. М.,
провідний фахівець, Центр професії
підготовки ДННЗПДО «Дипломатична
академія України імені Геннадія Удовенка
при МЗС» (Київ, Україна), e-mail:
andrej.vojnarovskij@gmail.com

Voynarovsky A. M.,
Senior Specialist, the Professional Development
Center Hennadii Udovenko Diplomatic Academy
of Ukraine, MFA (Kyiv, Ukraine), e-mail:
andrej.vojnarovskij@gmail.com

Стаття присвячена особливостям розвитку і поширення борошномельного промислу на території Поділля. Розглядається роль даного промислу в економічному житті окремого господарства і регіону в цілому.

Ключові слова: Східне і Західне Поділля, млинарство, промисел, оренда, економіка.

The article is devoted to the peculiarities of the development and distribution of flour mills in Podolia. The role of this crafts in the economic life of a separate economy and the region as a whole is considered.

Keywords: Eastern and Western Podolia, milling, craft, rental, economy.

Сучасні умови розвитку України зумовлюють збільшення акценту на регіональній історії. Започатковані у 2014 р. політико-економічні процеси, які пов'язані з євроінтеграцією та початком реформи децентралізації стали поштовхом до наукового аналізу складних і малодосліджених питань минулого. Одним з таких питань є промисли місцевих жителів одного з найдавніших регіонів нашої держави, Поділля. Для економіки регіону вони становили помітну цінність, так як забезпечували господарство селянина чи шляхтича необхідними продуктами. Визначення регіональних особливостей, специфіки та умов розвитку борошномельного промислу на Поділлі і є метою даного дослідження.

Історіографія проблеми є доволі невеликою, що зумовлює актуальність цього питання та необхідність його дослідження. Серед науковців, які частково піднімали питання борошномельного промислу у своїх працях можемо виділити: М. Грушевського [1], М. Петрова [12], О. Осіп'ян [11], Г. Денисика [12], О. Піддубняка [13], Л. Бялковського [19], А. Яблонівського [21; 22]. Роботам цих істориків притаманним є аналіз подільського млинарства як частини загальноукраїнських економічних процесів, тому в них менш помітне значення промислу для населення подільського краю.

Природні умови, які завжди із захопленням описували мандрівники та офіційні представники країн Заходу і Сходу, перетворили цю територію на одну із найбільш амбітних зон Центрально-Східної Європи. У досліджуваний період сільсько-господарська продукція потребувала своєї

переробки, що стало причиною активного розвитку борошномельного промислу. Дослідження цієї економічної потужності її ознак, та особливостей становлення і є метою цієї статті.

Млинарський промисел був представлений водяними млинами та різного типу жорнами. Останні мали різні форми, починаючи з невеликих ручних, і закінчуючи набагато більшими, що оберталися силою коней або волів [8, с. 14]. Так, наприклад селище Жорнище (Іллінецький р-н, Вінницька область) допустимо отримало свою назву від того, що тут добували камінь для жорен, який, за місцевими переказами, відправлявся на продаж до Києва. Перші документальні відомості про це селище відносяться на кінець XV ст., коли цю пустку було надано Бикові Александровичу [20, с. 832].

Варто погодитися з М. Грушевським, який писав, що на XVI ст. припадає час розвитку і найбільшого поширення млинарського промислу. В цей час більші за формою водяні млини стають переважати над примітивними способами мелення, і перетворюються на важливу галузь економіки великого господарства, зарозом ставши його прерогативою та монополією [1, с. 220–221]. Млини з використанням енергії води мали і різні назви. Так, наприклад, «вальники або дідичні млини – ті, що мали цілий рік воду; весняки, або дорічні, – що мололи тільки на весну, «бо вода гостинна». Більші млини мали по 4–5 коліс, але бували й малі, з одним колесом...» [2, с. 112].

Перші згадки про млини на території Поділля знаходимо у грамоті подільського князя Олександра Коріатовича Смотрицькому домініканському монастирю у 1375 р. У ній підтверджувалося надання попереднього князя на володіння землею і млином на річці Смотрич: «дали єсьмо навіки той млин и место у млина к церкви» [15, с. 34]. Навколо Кам'янця розташовувалося декілька млинів, один з них на р. Смотрич під замком, з боку Польських фільварків, інші (ймовірно три) – в межах каньйону. Вони належали міським громадам: українській, польській та вірменській. Так, «Кам'янецька хроніка» свідчить, що в березні 1545 р. повинь «зруйнувала вірменські млини» [11, с. 166]. Український млин вперше згадується у 1446 р. у привілеї короля Теодоріку з Бучача, за яким 10 міра кожного збіжжя зерна, і солодом з млина Руського Кам'янецького мала надаватися домініканському костелові і кляшторові св. Миколи. У 1468 р. на р. Смотрич, між замком і селом Кубачівка, побудовано млин, в якому господарював мірошник Микола з Бохні [12, с. 311–312].

Грамоти кінця XIV ст. мовчать про поширене на Східному Поділлі млинарство. Скоріш за все, що там існували примітивного типу борошномельні жорна, великі – набувають поширення протягом XV ст. і існували у Брацлаві та Вінниці. Так, у люстрації Вінницького замку 1545 р. згадується про два млини, які приписані до замку: один на р. Пд. Буг, він був побудований князем Пронським та мав 3 кола мучних і одну ступу, а інший в селі

Мезикові. Проте обидві не приносять жодного прибутку старості, так як не працюють, «коли великая вода, не мелють, а коли вода высохнет, – тогда тежь молоти не можеть», «а тыи другии ставы показилися» [6, с. 217, 218]. Дана інформація зустрічається доволі часто у джерелах і говорить про те, що випадки призупинення роботи млину повністю залежали від місця розташування, погодних умов. Ставки ставали мілководними із-за несправних заставків чи внаслідок завданої шкоди під час набігу татар.

У Брацлаві млин люстратор охарактеризував як такий, що працює доволі рідко «больи стоит, ниж ли мелет...» [6, с. 240]. Серед інших борошномельних закладів були: мельниця, яку зобов'язані зем'янські люди і міщани ремонтувати, на Пуповці вниз по Бугу також діяв млин, якого нещодавно було відновлено. У вінницькому напрямку, вверх по річці, був став і млин, який за переказами дозволив збудувати князь Констянтин Острозький міщанину Пашку Чернодолинському, «на старомь ставищи засыпати и млынец вробити, и он, деи, вrobiши, и держаль его выше петнадцати леть, а потом, не могучи его держати, запродал жиду островзскому Исачку» [6, с. 240]. У 1552 р. до брацлавського замку ішлидві мірзи млина на Бугу, який мав 3 кола, одне з яких ступне [10, с. 23].

У порівнянні зі Східним Поділлям Подільське воеводство в 60–х р. XVI ст. отримувало більший дохід з борошномельного промислу. Так, наприклад млин на летицькому ставу за рік давав 100 злотих, млин на р. Горбасові – 55 злотих, млин в Голенисчові – 10 злотих. Млин під Кам'янцем дає дохід як кам'янецьким міщанам так і замку. Міщани за оренду третьої міри платять в рік злотих 120. Схожа картина з млином на р. Смотрич, тут вірмени тримали третю міру за 80 злотих. Млинок у Лясковицях не переданий в оренду, з нього береться міра на замок для живності. Загалом усі млини кам'янецького староства за рік дають суму у 770 злотих [7, с. 186]. Окрім кам'янецького та летицького староств, млинарство також було поширене і на Барщині. У 1564–1565 рр. млин під Баром мав 2 мучних кола, а третє ступне, який за рів вимолов жита третинників 110, пшениці – третинників 30, солоду – 70, ягель – 6 [9, с. 230]. Серед інших населених пунктів Барського староства млини були в Івановцях, млин ставі Слободеському, на ставі Ботвіновському або Беліковському, млин на ставу Квінтаровський, Маніковський. Вони за своєю будовою були з 1 колом мучним, деякі мали ще по ступне коло. Загалом за рік в сумі вони давали 250 злотих і 28 грошей [9, с. 231]. Млин в Деражні – 3, але із за спущених ставів не працювали, млин у Поповцях на р. Кудинці мав 2 кола, млин Сусловський малий, млин в Крутибородинцях з 1 колом, і ступою, млин на ставі Росохати з 1 колом за рік дав 73 злотих і 22 гроша. Макарівський млин перебував в оренді у Незабитовського, який платив на рік 20 злотих, млинок у Карачиновцях орендує сам мельник і платить в рік 15 злотих. Загалом сума доходів за рік з цих млинів сягала 267 злотих [9, с. 258–259].

У 1580 р. король Стефан Баторій видав поборовий універсал у якому зазначені податкові суми з різним форм господарювання. Так, у землях Подільського воеводства передбачалися такі побори з млинарського промислу: «...от кол вальных, дедичных, коречных, лодных возных, от каждого по грошей 24, а от дорочных кол по грошей 12, пилы, фолюше, ступы – от каждого кола по грошей 15, а от ветрыных млынов закупных по грошей 10...а от дорочных по 5...». Млини, що були викуплені державцями мали також платити як і «дорочне», тобто 5 грошей [14, с. 314]. Король таким чином прагнув поповнити скарбинцю доходами з швидко розвиваючого промислу, допомогою в цьому слугувало зростання посівів зерна. Остання активно експортувалося до країн Західної Європи та Османської імперії.

Бажанія збагатитися спонукало до закладення нових борошномельних закладів представниками церковного кліру. Так, у 1574 р. кам'янецький біскуп Сецигньовський (*Secygniowski*) заклав новий борошномельний заклад у Зінковцях. Причиною цього стало невеликі доходи старого млина, який розташовувався у небезпечному місці на березі р. Смотрич. За перенесення млина на нове місце і відновлення його роботи єпископ надає міщанину–млинарю Науму правом отримувати третю міру з будь-якого помолу. Також йому дається «город» і запис 30 гривень на млин, якщо у Наума буде син, то млин перейде сину вільно, за згодою з біскупом [19, с. 54, 98].

Частими були випадки, коли шляхтичі будучи вірними вірі записували церкві міру з млина. Прикладом слугує 1533 р., коли Ян Вітоковський записав плебанові костюлу св. Миколая в Чемировцях десяту міру з млина [19, с. 100]. У 1644 р. відомо, що млин у Черленкові був церковний «священника черленковского, валебного в Христусе отца Тарасия Баевича» [13, с. 402].

Комерційний характер борошномельного промислу перетворював його власника на ключову особу у суспільстві. Часто власником млина виступала уся громада, яка також могла передати його у заставу. Такі випадки були притаманні вірменській громаді Кам'янця. Так, у 1573 р. вірменський магістрат передав в оренду один млин українцю Васко на 7 років, за що той мав щорічно виплачувати магістрату по 60 флоринів. Однак схоже за все, що Васко не зміг сплатити усю суму, так як у березні та вересні 1574 р. його борг виплатив вірменин Якуб [12, с. 312].

Щодо питання про захищеність такого роду майна, то варто зазначити, що I та II Литовські статуту мали артикули, які застерігали скоєння правопорушення. У разі, якщо «...млин пошкодив, або греблю перекопав, або млина спалив, а потерпілий зазнав би збитків через те...то винний мусить заплатити за квалт 12 рублів грошей, а заподіяну шкоду чи втрачену вигоду від простою млина у розмірі, як це буде доведено слушним доказом, відшкодувати має. А якщо млин буде пошкоджений – наново збудувати має» [16, с. 278; 17, с. 368].

Такого роду шкоди найчастіше відбувалися в час шляхетських міжусобиць. Так, наприклад, 28–29 березня 1578 р. під час наїзду підданих Ф. Кміти Чорнобильського на володіння Г. Стрижавського – село Снивоту, постраждав млин. У якому кола два мучних і третє ступне порубали, «железа млыновые побрала, а мельницы две, скрыни порубавши, посчепавши и збоже з них выбравши...» [3, с. 223–227].

Завдані шкоди наводять на думку, що основною цілю шляхетського наїзду був економічний тиск на противника. Втрата млина передбачала і втрату доходу і часу на його відновлення, крім того, доволі часто млин забезпечував господарство солодом, від якого залежав уже інший, не менш важливий промисел – пивоваріння. Так, наприклад, у 1642 р. на жорницькому ставі було 2 млини і одна солодовня [4, арк. 38–39].

У першій половині XVII ст. млинарський промисел значно зростає, поруч з ним починають розташовуватися і корчми. Така практика була притаманна як Західному Поділлі та Східному. Так, у люстрації кам'янецького та летицького староства 1615–1616 р. говорилося, що у Смотричі було 2 млини по одному каменю і дві ступи, яка разом з горілками і корчмою, смотрицька так і олексинська, оренда дає в рік 250 флоренів. Село Латковці, Бабинці – ставів і млинів 2, сума доходу в рік 71 і 24 флоренів. Село Доманів Збігнева Сільницького – млин з одним колом на р. Смотрич. Село Чукова Діброва – млин з одним каменем, ступа. Село Рожни Яна Потоцького – став і млин; село Морденя – став і млин; село Кудинка має став і млин, який не завжди меле, село Бриндзов – став і млин з одним каменем, село Кердановка Симона Костро має млин з корчмою, село Поповці – став і млин (флоренів 9 дає), село Суловці – млин з одним каменем і корчма, село Копитинці – млин з одним каменем, дає в рік 12 флоренів; село Свечна – млин з одним каменем і корчма (18 флоренів); село Бакота – один млин і корчма [21, с. 3, 4, 5, 7, 8, 9, 12].

У 1616 р. на Брацлавщині млини були розташовані у таких місцях: один на р. Буг під Брацлавом, в якому 4 камені; другий на р. Пушовці з одним каменем; третій на р. Кутковці з 2 каменями і 3 ступи, які в оренді і з корчмою спільно дають флоренів 600; четвертий під Машохою з 1 каменем; п'ятий там саме з 1 каменем і 2 ступами, разом з корчмою може дати в рік флоренів 100; шостий в Городинцях з 1 каменем, може дати флоренів 20; сьомий в Чуровцях з 1 каменем, флоренів 15 дає. Села: Кутковка або Ястребинці – 2 стави і 1 млин; Тютки – млин і корчма (флоренів 30–28); Калужинці слобода – млин з 1 колом, не завжди мелить; містечко Гайсин – млин на 2 колах, ступа третя спільно з другим млином у Витвічах дають на рік флоренів 130. Млини Літина: млинів 2, в обох каменя 3, в Волячині – один з 2 каменями і однією ступою, у Пултовцях один з одним каменем, в Іліковцях – один з одним каменем, який орендований і з корчмами спільно дає на рік флоренів 900 [21, с. 71, 72, 73].

Поруч з цими варто відзначити й інші борошномельні заклади, відомості про яких не

такі детальні: млин під урочищем Чортове Берем'я (1603); на р. Собу Головачівцях (1604); два млини на жорницькому ґрунті на р. Соб (1605); в Ярославцю (1615); на греблі Підгайського ставу (1615); на Сваричівці (1615); на греблі Пісочинського ставу на Собку (1615); в Якубівці (1615); на греблі Іванівського ставу на Собку «млынъ, ... в котромъ было каменни три, ступы фалюшь, валило» (1640); на греблі Лютарівського ставу на Собку «млынъ, ... в котромъ было каменни два, ступы, фалюшь, валило» (1640); на греблі Пустовоїтвіцького ставу на Собку (1640); в Іллінцях «млыны» (1644); на Богу біля Кам'яногірки «млыны, в котрыхъ коль водныхъ чотирнадцать, ступныхъ тры, ... межи слободою Каменогоркою з селом Каменогорским, за Богом лежачим, на реце Богу» (1644); у Жорнищах «млыны» (1646); на лучанському ґрунті «млынъ, прозываемый ступнымъ» (1647) [13, с. 402].

Власники млинів забезпечували роботу закладу завдяки власним підданим, які не мали права молоти своє збіжжя де інде, тільки у панському млині. Схожа практика стосувалася і міщан, корті зобов'язувалися молоти тільки у своєму міському, в залежності від громади, і в королівському млині [12, с. 311–312]. Наявність у господарстві млина збільшувало його ціну, що досить помітно відбито у документах про оренду. Так, наприклад, під час оренди у 1645 р. села Каменогрине, Зарічне і слободою, з підданими ґрунтами, лісами, житом, ставами млинами Олександра Пісочинського пану воеводі Київському на три роки за суму 24 тис. злотих. Серед цих володінь було три млина і 2 рудні [5, арк. 82]. У 1644 р. Ян Комар продав пану Станіславу Ржевуському підстолю Брацлавського воеводства належні йому млини, один на річці «Sumosci», і млин, що належить до села Назанова (Nazanowa?), що у Вінницькому повіті, за 600 польських злотих [18, арк. 9].

Таким чином, борошномельний промисел на Поділлі займав одне із провідних місць в економічному житті регіону. Сільськогосподарська продукція завжди потребувала переробки, селяни використовували у власних потребах примітивні ручні жорна, в той час як великі господарства привілейованих власників користувалися механічною силою води. Це було основою водяних млинів. Протягом досліджуваного періоду кількість млинів зростає, вони стають власністю шляхти і міщан. Доходи з них ішли на потреби замку, міста і у державну казну. Млинарство Західного Поділля було на шабелі вище ніж Східного Поділля, там були поширені великі млини з 5 і більше колами, в той час як на Брацлавщині – середні: 1–2 кола. Можемо зазначити, що млинарство було основою усього сільськогосподарського виробництва, а зростання густоти населення робило його ще більш актуальним, так як кожна особа потребували харчів, а особливо хліба.

Список використаних джерел

1. Грушевський, М., 1995. 'Історія України–Руси: В 11 т.', К.: Наукова думка, Т.6, 680 с.

2. Денисюк, Г., 2011. 'Млини в історії господарського освоєння річок Поділля', *Український млинологічний журнал*, Вип.1, с.112–113.
3. 'Документи Брацлавського воєводства 1566–1606 років', 2008, Упоряд. М. Крикун, О. Піддубняк, Львів, 1220 с.
4. 'Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника (відділ рукописів)', Ф.5, Оп.1, Спр.4139.
5. Там само, Спр.4139.
6. 'Люстрація Вінницького замку 1545 р.', 2005, *Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року*, підгот. В. Кравченко.с.211–223.
7. 'Люстрація Кам'янецького староства 1565 г.', 1890, *Архив Юго-Западной России*, Ч.7, Т.2, с.165–214.
8. Масненко, В., 2011. 'Млинарство, млини, мельники у часопросторі української традиційної етнокультури: перспективи для дослідження', *Український млинологічний журнал*, Вип.1, с.14–19.
9. 'Описание местечек и сел, принадлежащих к Барскому староству в люстрации 1565 г.', 1890, *Архив Юго-Западной России*, Ч.7, Т.2, с.215–271.
10. 'Описание braslavskogo zamka v lyustracii 1552 g.', 1890, *Архив Юго-Западной России*, Ч.7, Т.2, с.19–23.
11. Осипян, О., 1998. 'Форми землевладіння та розвиток сільського господарства у вірменських колоніях Поділля в XIV – XVIII ст.', в *Поділля і Південно-Східна Волинь в роки Визвольної війни українського народу середини XVII століття. Матеріали Всеукраїнської історико-краєзнавчої науково-практичної конференції, 19 вересня 1998 року*. Стара Синява, Україна, с.162–169.
12. Петров, М., 2012. 'Місто Кам'янець-Подільський в 30–х рр. XV–XVIII століть: проблеми соціально-економічного, демографічного, етнічного та історико-топографічного розвитку. Міське і замкове управління', Кам'янець-Подільський: *Аксиома*, 480 с.
13. Піддубняк, О., Крикун, М., 2004. 'Топонімічні об'єкти Брацлавського воєводства останньої чверті XVI – першої половини XVII ст. (на підставі родинного архіву Писочинських)', *Історичне картознавство України. Збірник наукових праць*, с.397–413.
14. 'Поборовий універсал Стефана Баторія 1580 р.', 2014, *Українське повсякдення ранньомодерної доби. Збірник документів*, Вип.1, с.312–327.
15. Січинський, Ю., 2009. 'Поділля під владою Литви', Упоряд. Д. Ващук, М. Мошак, Кам'янець-Подільський, 160 с.
16. 'Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року', 2002, За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова, Одеса, 464 с.
17. 'Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. – Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року', 2003, За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова, Одеса, 560 с.
18. 'Центральний державний історичний архів України у м. Львів', Ф.181, Оп.ІІ, Спр.1712.
19. Białkowski, L., 1920. 'PodolewXVIwieku. Rysy społeczne i gospodarcze', Warszawa, 227 s.
20. 'Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich', 1880–1914, Warszawa: *nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego*, Tom XIV, 938 s.
21. 'Źródła Dziejowe. T.V: Lustracje królewsczyzn ziem ruskich Wołynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII wieku', 1877, Wydał A. Jabłonowski, Warszawa, 228 s.
22. 'Źródła Dziejowe.T.XIX: Polska XVI wieku podwzględem geograficzno-statystycznym', 1889, Wydał A. Jabłonowski, Warszawa, 353 s.
- Library of Ukraine (department of manuscripts)', F.5, Op.1, Spr.4139.
5. Tam samo, Spr.4139.
6. 'Lyustraciya Vinnytskogo zamku 1545 r. (Lustration of castle in Vinnytsia 1545 year)', 2005, *Lytovska Metryka. Knyga 561. Reviziya ukrajinskykh zamkiv 1545 roku*, pidgot. V. Kravchenko. s.211–223.
7. 'Lyustraciya Kamyaneckzago starostva 1565 g. (Lustration of castle in Kamyanec 1565 year)', 1890, *Архив Юго-Западной Rossyy*, Ch.7, T.2, s.165–214.
8. Masnenko, V., 2011. 'Mlynarstvo, mlyny, melnyky u chasoprostori ukrajynskoyi tradycijnoyi etnokultury: perspektyvy dlya doslidzhennya (Milling, mills, miller in the period of Ukrainian traditional ethnocultural: prospects for research)', *Український млинологічний журнал*, Vyp.1, s.14–19.
9. 'Opysanye mesteček y sel, prynadlezhashhyh k Barskomu starostvu v lyustracyy 1565 g. (The description of towns and villages belonging to Bar Starosty in lustration of 1565)', 1890, *Архив Юго-Западной Rossyy*, Ch.7, T.2, s.215–271.
10. 'Opysanie braslavskogo zamka v lyustracii 1552 g. (The description of the Bar castel in lustration of 1552 year)', 1890, *Архив Юго-Западной Rossyy*, Ch.7, T.2, s.19–23.
11. Osipyanyan, O., 1998. 'Formy zemlevlodinnya ta rozvytok silskogo gospodarstva u virmenskykh koloniyax Podillya v XIV – XVIII st. (Forms of land tenure and development of agriculture in the Armenian colonies of Podillya in the 14th – 18th centuries)', v *Podillya i Pivdenno-Sxidna Volyn v roky Vizvolnoyi vijny ukrajynskogo narodu sereidyny XVII stolittya: Materialy vseukrajynskoyi istoryko-kraeznavchoyi naukovy-praktychnoyi konferenciyi, 19 veresnya 1998 roku*. Stara Synyava, s.162–169.
12. Petrov, M., 2012. 'Misto Kamyaneck-Podilskyj y v 30-x rr. XV–XVIII stolit: problemy socialno-ekonomichnogo, demografichnogo, etnichnogo ta istoryko-topografichnogo rozvytku. Miske i zamkove upravlinnya (The city of Kamyanets-Podilsky in the 30s of the XV–XVIII centuries: problems of socio-economic, demographic, ethnic and historical and topographical development. City and castle management)', Kam'yanecz-Podilskyj: *Aksioma*, 480 s.
13. Piddubnyak, O., Krykun, M., 2004. 'Toponimichni obyekty Braczlavskogo voyevodstva ostannoyi chverti XVI – pershoi polovyny XVII st. (na pidstavi rodynnogo arxivu Pischinskykh) (Toponymic objects of Bratslav voivodship in the last quarter of the 16th – the first half of the XVII century (based on the family archive of Pischinsky)', *Історичне картознавство Украйны. Збірник наукових праць*, s.397–413.
14. 'Poborovyj universal Stefana Batoriya 1580 r. (Stefan Batorytax document of 1580 year)', 2014, *Українське povsyakdennya rannomodernoyi doby. Zbirnyk dokumentiv*, Vyp.1, s.312–327.
15. Sicinskyj, Yu., 2009. 'Podillya pid vladoyu Lytyv (Podolia under the authority of Lithuanians)', Uporiad. D. Vashhuk, M. Moshak, Kam'yanecz-Podilskyj, 160 s.
16. 'Statuty Velykogo knyazivstva Lytovskogo: U 3 t. Tom I. Statut Velykogo knyazivstva Lytovskogo 1529 roku (Statutes of the Grand Duchy of Lithuania. In 3 volumes, Volume I. Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1529)', 2002, Za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pankova, Odessa, 464 s.
17. 'Statuty Velykogo knyazivstva Lytovskogo: U 3 t. Tom II. Statut Velykogo knyazivstva Lytovskogo 1566 roku (Statutes of the Grand Duchy of Lithuania. In 3 volumes, Volume II. Statute of the Grand Duchy of Lithuania in 1566)', 2003, Za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pankova, Odessa, 560 s.
18. 'Centralnyj derzhavnyj istorychnyj arxiv Украйны u m. Lviv (Central State Historical Archive in Lviv)', F.181, Op.II, Spr.1712.
19. Białkowski, L., 1920. 'PodolewXVIwieku. Rysy społeczne i gospodarcze', Warszawa, 227 s.
20. 'Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich', 1880–1914, Warszawa: *nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego*, Tom XIV, 938 s.
21. 'Źródła Dziejowe. T.V: Lustracje królewsczyzn ziem ruskich Wołynia, Podola i Ukrainy z pierwszej połowy XVII wieku', 1877, Wydał A. Jabłonowski, Warszawa, 228 s.
22. 'Źródła Dziejowe.T.XIX: Polska XVI wieku podwzględem geograficzno-statystycznym', 1889, Wydał A. Jabłonowski, Warszawa, 353 s.

References

1. Grushevskiy, M., 1995. 'Istoriya Ukrainy–Rusy: V 11 t. (History of Ukraine–Rus)', K.: *Naukova dumka*, T.6, 680 s.
2. Denysuk, G., 2011. 'Mlyny v istoriyi gospodarstvos osvoeyennya richok Podillya (Mills in the history of economic mastering of the Podillya rivers)', *Український млинологічний журнал*, Vyp.1, s.112–113.
3. 'Dokumenty Braczlavskogo voyevodstva 1566–1606 rokov (Documents of the Bratslav Voivodship 1566–1606)', 2008, Uporiad. M. Krykun, O. Piddubnyak, Lviv, 1220 s.
4. 'Lvivska nacionalna naukova biblioteka imeni V. Stefanyka (viddil rukopysiv) (The Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific

* * *